

Περίληψη

Η Άτη, ως θεότητα που προσωποποιεί την τύφλωση του νου, την πλάνη και την καταστροφή, περιγράφεται για πρώτη φορά με σαφήνεια στον Όμηρο, αλλά πιθανότατα προϋπήρχε ως έννοια στη μυθολογία και στη θρησκευτική παράδοση των Ελλήνων.

Έτσι, στην *Ιλιάδα* (π.χ. Ι' 91 κ.ε.), η Άτη παρουσιάζεται ως κόρη του Δία, που βαδίζει ελαφρά πάνω στα κεφάλια των ανθρώπων και τους φέρνει σύγχυση και συμφορά. Ο ίδιος ο Δίας την κατηγορεί ότι τον παρέσυρε να αδικήσει τον Ηρακλή.

Ήδη όμως στην *Οδύσσεια* η λέξη «ἄτη» χρησιμοποιείται επίσης με τη γενική έννοια της τύφλωσης του νου, της πλάνης.

Στην τραγική ποίηση η λέξη δηλώνει την τύφλωση του νου ή την άλογη παρόρμηση που ωθεί τον άνθρωπο να διαπράξει ύβρη, δηλαδή προηγείται της ύβρης, με αποτέλεσμα την πτώση και την καταστροφή του.

Συχνά όμως θεωρείται συνέπεια της ὕβρης, ένα είδος τιμωρίας για αυτήν. Έτσι έχουμε την ακολουθία ὕβρη - ἄτη - νέμεση - τίση. Οι δύο τελευταίες αντιπροσωπεύουν τη δικαιοσύνη και την τιμωρία μέσω της καταστροφής που προκαλείται στο άτομο που διέπραξε την ὕβρη.

Η Άτη, μας προσφέρει την ευκαιρία να αναγνωρίσουμε τη σύνδεση ανάμεσα στη νοητική λειτουργία και την τήρηση κάποιου «ηθικού» κώδικα, ο οποίος συνδέεται κύρια με την υποχρέωση υποταγής σε κοινωνικούς κανόνες συμβίωσης. Η εμφάνιση ιστορικά της έννοιας της Άτης συμπίπτει με ένα είδος γέννησης μιας ηθικής συνείδησης που συμπίπτει με την καταδίκη της εγωκεντρικής ικανοποίησης και την προαγωγή της κοινωνικής συνύπαρξης.

Το παράδειγμα όμως του Προμηθέα, που διαπράττει την ὕβρη να αψηφήσει τους θεούς και να δώσει τη φωτιά στους ανθρώπους, μας δίνει και μια άλλη πλευρά της ὕβρης: αυτήν της ατομικής χειραφέτησης, της αποδέσμευσης από εγκλωβιστικούς κανόνες, την ανάληψη της προσωπικής ευθύνης με ότι αυτό συνεπάγεται ως αποτέλεσμα, δύσκολης και επικίνδυνης αναζήτησης ενός προσωπικού δρόμου, κάτι το οποίο περιλαμβάνει κόπο ή/και τιμωρία.

Σε αυτό το πλαίσιο σκέψης, η Άτη μπορεί να αντιπροσωπεύει αφενός μια αυτοτιμωρητική-υπερεγωτική, αλλά και αυτοκαταστροφική αντίδραση απέναντι στο «ατόπημα» της τόλμης της αυτενέργειας. Αφετέρου, μπορεί να αντιπροσωπεύει το αποτέλεσμα αποσυμβολοποιητικών διαδικασιών ψυχικής αποδόμησης, μετά την εγκατάλειψη ενός προηγούμενου καθησυχαστικού, «εγκεκριμένου» ψυχικού νόμου-κώδικα ψυχικής οργάνωσης προκειμένου να αναζητηθεί ένας νέος που θα εκφράζει περισσότερο τις ανάγκες του ατόμου.
